

ZAVIČAJ

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu
historiju

Broj 37, godina XIX
maj, 2014.

© Monos 2014

Hadži Avdaga Prohić (1872.-1939.) - rizaluk jednog vremena

Rejhan Prohić

Ubistvo austrougarskog prestolonasljednika nadvojvode Franza Ferdinanda i njegove supruge 28. juna 1914. godine bilo je vrhunac djelovanja velikosrpskih nacionalista u Bosni i Hercegovini protiv austrougarske vlasti. Taj događaj je pokrenuo lavinu nezadovoljstva i antisrpskih osjećaja, a nakon objave rata Srbiji (mjesec dana kasnije) Srbi su kao sumnjiv i nepouzdan element izloženi državnoj represiji. To je, svakako, imalo odraza i u Gračanici, gdje je veći broj uglednijih Srba hapšen i odvođen u taoce, a neki su kasnije, zbog svog ranijeg nacionalističkog djelovanja, izvođeni i pred sud. U to vrijeme vlasti su strahovale i od većih pobuna domaćeg srpskog stanovništva, što je potaknulo nastanak mjesnih milicija nazvanih *Shutzkorps*, u narodu poznatijih kao šuckori ili šuckori. U nekim dijelovima naše zemlje šuckori su učestvovali i u represiji protiv Srba, zbog čega je ova formacija poslije rata, u novoj državi u kojoj su Srbi ostvarivali dominaciju, došla na veoma loš glas. Ipak, u šuckoru je bilo uglednijih i poštenih ljudi, koji su u tim vremenima očuvali ljudskost i obraz, pomažući nevine i štiteći ih od progona. Jedan od takvih je bio i Avdaga Prohić, poznati gračanički trgovac, koji je svojim djelovanjem u privrednom, političkom, društvenom i javnom životu ostavio značajnog traga u historiji Gračanice u prvj polovini 20. vijeka.

Avdaga Prohić je rođen 1872. godine, u porodici Hadži Mujage Prohića, trgovca, i njegove supruge Nur-hanume rođ. Alibegović.¹ Pripadao je uglednoj

1 Hadži Avdaga Prohić, po rođenju je dobio ime Avdo. Kasnije, kada je naslijedio trgovinu oca i stekao zvanje i ugled u čaršiji, počeli

trgovačkoj porodici, gračaničkih Prohića. Po predanju, potomci Ibrahim-age Prohića, koji je oko 1750. godine doselio u ovaj grad iz Sarajeva, kao upravni činovnik (kajmakam), daljim porijeklom, vezuju se za Užice, odakle su navodno doselili iz turskog grada Konje.² Ibrahim-aga Prohić je, prema porodičnom predanju, kupio prostrano imanje na Bahićima, koje i danas postoji, jednim dijelom u vlasništvu njegovih potomaka. Umro je na jednom od svojih putovanja, te je po starom islamskom adetu i pokopan u mjestu gdje ga je smrt zatekla. U Gračanici ga je naslijedio sin Hadži Ahmet-aga, za koga se pripovijeda da je živio preko stotinu godina. On se smatra i začetnikom trgovine u familiji Prohić. Bio je jako pobožan čovjek, pričalo se da nikada nije prespavao niti propustio sabah namaz, a klanjao ga je najčešće u Bijeloj džamiji, u čijem je haremu i ukopan.³ Hadži Ahmet-agin sin, Hadži Mujaga, otac Hadži Avdage Prohića, naslijedio je trgovinu, proširio je i unaprijedio, u razdoblju austrougarske uprave kada se tradicionalna domaća trgovina

su ga zvati *Avdaga*. U dokumentima iz tog doba njegovo ime se ponekad piše i kao *Abdaga*. Potpisivao se i kao Hadži Prohić ili Hadžiprohić (skraćeno: H. Prohić), jer je u to vrijeme bio običaj da se titula hadžije ne dodaje samo uz ime, nego i prezime, što su poslije preuzimali potomci. Avdaga je tako dodavao *Hadži* uz prezime po svome ocu, Hadži Mujagi, koji je obavio Hadž, godinama prije nego je i sam ispunio petu islamsku dužnost.

2 Neke indicije govore da bi Prohići daljim porijeklom mogli biti vezani i za područja Poljske, na kojima su osmanski odredi ratovali tokom 16. i 17. vijeka.

3 Nažalost, njegov nišan je uništen koncem šezdesetih godina, prilikom regulacije prostora. Njegov prunuk Rukib Prohić je od Odbora islamske zajednice tražio da se taj nišan vrati, ali bez uspjeha. U našim džematima je veoma slaba svijest o vrijednosti starih nišana kao spomenika kulture i svjedočanstava o islamskoj i bošnjačkoj prošlosti. Nažalost, svjedoci smo da stari spomenici nestaju i danas: tako je u zadnjih petnaestak godina nestao nekoliko prelijepih primjeraka starinskih nišana sa turbanima na mezarju Režići. Ukoliko Islamska zajednica u prvom redu (ali i drugi nadležni faktori) o ovome ne povede više računa, suočit ćemo se sa činjenicom koja se u takvim slučajevima i događa, da nam se osporava autohtonost na bosanskim prostorima.

na odjednom našla u novim, kapitalističkim uslovima poslovanja. Hadži Mujaga je u to doba bio poznat trgovac tekstilom. U čaršiji je bio cijenjen i ugledan čovjek, te je biran i u tadašnje gradsko vijeće Gračanice.

Hadži Avdagina majka i Hadži Mujagina supruga, Nur-hanuma Alibegović, poticala je iz poznate porodice iz Bosanskog Šamca, koja se doselila u taj grad 1862. godine, nakon pada Užica i protjerivanja bošnjačkog muslimanskog stanovništva iz Srbije. U to vrijeme, Bosanski Šamac je još uvijek nosio ime Azizija, po sultanu Abdul-Azizu. Nur-hanuma je upamćena kao žena pomalo teške, "ters" naravi, ohola i ponosita na svoje begovsko porijeklo, dok je Hadži Mujaga, nasuprot, bio veoma naravan i blag čovjek. Sam Hadži Avdaga je kasnije, iskazujući suzdržanost prema takvim majčinim pričama, često govorio da bi kada bi znao kojom žilom u njegovom tijelu teče "begovska krv", tu žili sam izrezao.

Hadži Avdaga je imao četiri brata i tri sestre. Braća su mu bili: Džemal, Ali Riza, Hasan i Hamdo, a sestre: Beghanuma udata Pašić (u Gračanici), Dževahir-hanuma udata Ruždić (u Sarajevu) i Abida-hanuma udata Džananović (u Doboju).

Za Džemala se pričalo da je izazvao na dvoboj nekog austrougarskog oficira, jer je čuo da ružno govori o Bošnjacima. Da ne bi došlo do dvoboja, na intervenciju iz Beča, oficir je morao javno izraziti kajanje zbog svoga gesta. Džemal je kasnije na tragičan način okončao život, zbog nesretne ljubavi. Ali Riza je završio Šerijatsku sudačku školu i službovao kao šerijatski sudija u više mjesta Bosne i Hercegovine, a karijeru je okončao u Vrhovnom šerijatskom sudu Bosne i Hercegovine u Sarajevu. U tom gradu je proveo i ostatak života, na svom imanju na Breki. Napisao je i objavio više članaka i djela. Opširnu biografiju Ali Rize ef. Prohića i njegova sabrana djela objavio je Nihad Halilbegović.⁴

4 Nihad Halilbegović, *Ali Riza ef. Prohić: život i djelo*, Sarajevo 2000. Autor knjige je sin Beghanume Prohić,

Hasan Prohić je radio kao činovnik na željeznici, tokom austrougarske uprave i kasnije, u prvoj Jugoslaviji. Bio je dosta pedantan i uredan čovjek, volio je da se sve radi na vrijeme, po "redu i zakonu".⁵ Četvrti brat, Hamdo, bavio se zemljoradnjom, imao je malu kuću pored obiteljske kuće Hadži Mujage Prohića.

U Hadži Avdaginom pasošu, koji je izvađen 1932. godine, kada je krenuo na Hadž, stoji njegov lični opis: stasa srednjeg, lice dugo, kosa tamna, prosijeda, oči smeđe, nos i usta pravilni, brkovi uredni i u boji kose, bradu je brijao. Takav njegov izgled se uočava i na fotografijama, nastalima do tog vremena. Po obavljenom Hadžu, pustio je bradu, kako je to onda bio običaj, pa se na fotografijama, nastalim nakon Hadža uvijek pojavljuje s bradom.

Prohići su starinom živjeli u čardakliji na početku mahale Mejdanić, koju je, prema tradiciji, sagradio Ibrahim-aga, rodonačelnik ove familije u Gračanici. U toj kući je rođen i Hadži Avdaga. Negdje krajem 19. vijeka Hadži Mujaga je kupio zemlju ispod mahale Trepanići, u današnjoj Hadži Kadijinoj ulici, od familije Džinić, te na tom zemljištu napravio novu kuću. Staru porodičnu kuću Prohića je kupio Mustafa ef. Šiljić, muderis Osman-kapetanove medrese.⁶ Ona je odavno

ud. Halilbegović, kćerke Avdage Prohića.

⁵ Za Hasana je vezana jedna anegdota. On je, naime, pričao o dvosatnom kašnjenju voza kojim je car Franjo Josip putovao u Sarajevo, prilikom svoje posjete Bosni i Hercegovini u maju 1910. godine: govorilo se tada da je na dočeku, u Bosanskom Brodu, primjetio da nema gradonačelnika Mehmeda Hafiz Hodžića, za koga su mu kazali da je teško bolestan, pa nije mogao izaći na stanicu da dočeka cara. Čuvši to, Franjo Josip je odlučio sići sa voza i obići svog bolesnog službenika, zbog čega je i dolazak voza na stanice prema Sarajevu kasnio. Znajući da je Hadži Avdagina snaha Mujesira bila iz Bosanskog Broda, jednom prilikom joj je iz znatiželje postavio pitanje: "Snaho, a ko je bio taj Mehmed Hafiz Hodžić zbog kojeg je voz kasnio dva sata?". Mujesira mu je odgovorila: "Moj djed".

⁶ Mustafa ef. Šiljić je bio rodom iz Lukavice, a prije dolaska u Gračanicu službovao je kao imam i hatib Selimije džamije u Doboju, te muderis na tamošnjoj me-

Hadži Avdaga Prohić sa sinom dr. Avdom i bratom Hasanom

srušena, ali je ostala sačuvana njena fotografija. Nova kuća, koju ju je Avdaga naslijedio i u njoj sa porodicom živio, bila je modernija i dosta prostrana, sa velikim podrumom, prizemljem i jednim spratom, zatim "muškom" i "ženskom" avlijom, te pratećim objektima (štalom, šupama, koševima, hambarima i magazom).⁷

Hadži Avdaga se 1896. godine oženio Esmom Mujezinović iz Tuzle. Izrodili su čak trinaestoro djece, od kojih je sedmoro doživjelo starost: Sabrija, Avdo, Hankija, Dika,

dresi. Mjesto muderisa Osman-kapetanove medrese je preuzeo 1909. godine (Edin Šaković, *Osman-kapetanova medresa u Gračanici u periodu između dva svjetska rata*, Gračanički glasnik, 21, 2006, str. 59). Vjerovatno je tada ili ubrzo nakon toga i kupio spomenutu kuću.

⁷ Godine 1940. Hadži Avdagini sinovi Sabrija i Rukib su renovirali kuću, dograđivši novi ulaz, a 1943. je dr. Avdo Prohić kupio trap u Šeniku od Ibrahimage Rešidbegovića i od te građe dao da se napravi mala magaza koja gleda na ulicu. Kuća sa magazom i danas postoji.

Bega, Rukib, Zemka. Mortalitet novorođenčadi i manje djece u to vrijeme je bio velik i nije zaobilazio ni imućnije porodice, kakva je bila Avdagina. Javljalo se i praznovjerje. Kada je Hadži Avdaga 1914. obukao uniformu, tada je njegova supruga Esma govorila: "Bože, dajem svu svoju djecu, samo da se Avdaga vrati živ iz rata". Kada su djeca počela umirati, Esma je kazala: "Bože, povlačim riječ".⁸ Nakon toga, duže vrijeme nisu imali poroda. Vladalo je vjerovanje da ne valja umrlo dijete, kada ga otac na tabutu spusti u kabur i položi na zemlju, ponovo pomicati, pa je Esma upitala Avdagu da li je, kada je spuštao preminulog sina Mustafu, slučajno pomakao njegovo tijelo. Avdaga je odgovorio da nije. "Sjećam se dobro", dodao je, "Kada sam se sa-geo da spustim Mustafu u kabur, ispala mi je kesa sa dukatima i rasula se po tabutu. Nisam uzeo niti jedan dukat da ga ne bih pomakao".⁹

Sarajevski atentat i objava rata Srbiji stavila je na kušnju međunacionalne odnose u Gračanici, koji su u proteklim decenijama austrougarske uprave i pored nekih sitnijih ispada bili uglavnom korektni. Gračanički Srbi su se, u ljeto 1914. godine, našli u nezavidnom položaju, kao kolektivno odgovorni i osumnjičeni za subverzivno djelovanje protiv vlasti i pomaganje neprijateljske Srbije. Držanje Hadži Avdage Prohića u tom vremenu je bilo primjer postupanja poštenih ljudi u sličnim situacijama, koji su nastojali iskazati ljudskost i očuvati dobrosusjedske odnose. O tome pripovijeda Hadži Avdagin brat Ali Riza ef. Prohić, u svojoj knjizi "Šta hoće naša muslimanska inteligencija", objavljenoj u Sarajevu 1931. godine. U toj knjizi, između ostalog, osvrnuo se i na pitanje nacionalne i rodoljubne svijesti bosanskohercegovačkih muslimana, ukazujući upravo na primjere međunacionalne tolerancije i uvažavanja, što

8 Po kazivanju Mujesire Prohić, Hadži Avdagine snaha.

9 Prema kazivanju većeg broja Hadži Avdaginih potomaka, priču bilježi i N. Halilbegović (str. 32).

je dolazilo do izražaja u kriznim vremenima. Za ilustraciju, zabilježio je jedan događaj još iz vremena osmanske vlasti. Naime, kada je regularna osmanska vojska prolazila kroz Gračanicu, cestom koja je vodila i kroz hrišćansku mahaluh Varoš, zapovjednik gračaničkog bašibozuka (dobrovoljačke milicije) rasporedio je svoje ljude duž ceste i oko pravoslavne crkve koja se nalazila u mahali, kako niko od vojnika ne bi učinio ništa nažao hrišćanima. Kasnije, u vrijeme austrougarske okupacije i slamanja bošnjačkog otpora, pravoslavni trgovac Stjepo Ivanišević se zauzeo kod okupatorske komande da zaštiti dućane izbjeglih muslimana.

"Eto tako su se osjećali naši stari jedan za drugog. Tako i njihovi sinovi kroz dug niz godina dok nije došla istorična 1914. kada je trebalo napraviti još veći razdor između braće dviju vjera", veli Ali Riza ef., koji u nastavku navodi slučaj svog brata Avdage, koji je kao pripadnik šuckora sačuvao obraz. *"Čim je rat objavljen, tuđinska uprava stala je Srbe pravoslavne proganjati, a aginske i trgovačke sinove trpati u šuckore. Tako su strpali i moga brata i još mu bili naredili da s drugim momcima ide fatati gazdinske sinove, čemu se je odvažno odupro, ali su ga jedne noći odredili da s puškom i nataknutom bajunetom stražari pred zatvorom, gdje su bili gazde i gazdinski sinovi zatvoreni. Od stražara on se prometnuo u njihova druga, koji ih je zabavljao i sokolio, radi čega mal nije nastradao."*¹⁰

Hadži Avdaga je kao trgovac i hranilac porodice izbjegao mobilizaciju u regularne trupe i slanje na neki od dalekih frontova, ali je morao u šuckor. Trojica njegove mlađe braće, Džemal, Hamdo i Ali Riza, rat su proveli na frontu. Hamdo je u jednoj bitci u Galiciji teško ranjen, te se takav sklonio u neku šupu, sav u strahu da li će ostati živ. Igra sudbine je htjela da ga u toj šupi pronađe vlastiti brat Džemal, koji je tu ušao sasvim

10 Ali Riza ef. Prohić, Šta hoće naša muslimanska inteligencija?, preštampano u citiranoj knjizi Nihada Halilbegovića, str. 152.

Stara porodična kuća Prohića, kasnije u vlasništvu muderisa Mustafa ef. Šiljića

slučajno, da se odmori i predahne. On mu je i pomogao da dođe do vojne bolnice.¹¹ Hamdo je kasnije, nakon završetka rata i konačnog povratka kući, još dugo vremena sa sobom nosao vojnički ruksak, pošto je podsvjesno smatrao da je tek na većem dopustu i da bi mogao biti ponovo pozvan u vojsku.

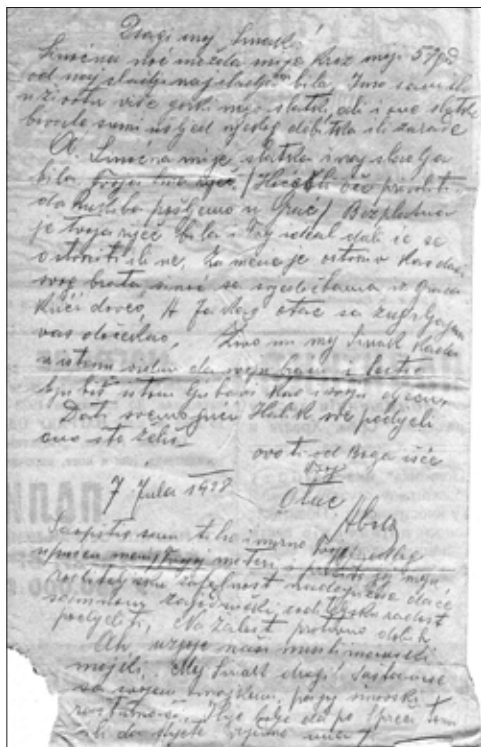
Na pravoslavni Božić (7. januara) 1919. godine, Avdaga je rekao svojoj djeci da se sprema i da odu posjetiti Stanka Ivaniševića, Avdaginog velikog prijatelja, da mu poljube ruku i čestitaju Božić. Kada su djeca došla do Stanka i iskazali mu čestitku, on im je kazao: *“Djeco moja, dođite da vas sve zagrlim, Srbi dolaze na vlast, neće vam biti lako!”*¹² Vrijeme koje je došlo nakon propasti Austro-Ugarske i uspostave nove države zaista je bilo teško za Bošnjake, kada je uslijed nacionalističke euforije Srba dolazilo do mnogobrojnih na-

silnih incidenata, pa i zločina, koji su ostali uglavnom nekažnjeni. Posljednji austrougarski kotarski predstojnik Abduselam-beg Hrasnica iz Gračanice je bukvalno protjeran, uz demonstracije srpskih nacionalista.¹³ Privremeno ga je zamijenio politički pristav Antun Berničević, koji je u nacionalnom smislu istupao kao Srbin. Nakon kraćeg vremena, za novog predstojnika je imenovan Ahmed ef. Borić, što je izazvalo nezadovoljstvo srpskih nacionalista, koji su od vlade u Sarajevu tražili da novi predstojnik bude Srbin. Tada su gračanički Bošnjaci spremili jednu delegaciju u Sarajevo, koja je od Narodne vlade trebala zatražiti da se požuri dolazak Borića u Gračanicu. Delegaciju su sačinjavali neki od na-

11 Nihad Halilbegović, nav. knj., str. 35-36.

12 Po sjećanju unuka Hadži Avdage Prohića, kako su im pričali roditelji

13 Mina Kujović, *Neki detalji o smjeni vlasti u Gračanici krajem novembra 1918. godine*, Gračanički glasnik, broj 18, 2004., str. 81-85; Omer Hamzić, *Gračanica i okolina u periodu između dva svjetska rata (pravno-politički i društveno-ekonomski razvoj)*, Travnik 2012., str. 31-33.

Pismo Avdage Prohića sinu Sabriji

juglednijih Gračanlija, predvođeni umirovljenim vrhovnim šerijatskim sudijom Hadži Hafiz Hasan ef. Hadžiefendićem. U njoj su bili: Mujaga Muftić, Mustafa ef. Hadžić, Đulejman ef. Fazlić, Mula Salih Šabić, Hasib Hifzefendić, te Avdaga Prohić. Pri polasku sa željezničke stanice u Gračanici članovi delegacije su grubo napadnuti i zlostavljani od strane srpske rulje.¹⁴

Ubrzo je došlo i do političkog organiziranja Bošnjaka, koji se okupljaju u Jugoslavensku muslimansku organizaciju (JMO), čiji se odbor osniva i u Gračanici. Lider JMO na lokalnom nivou je bio Mujaga Muftić, a u radu stranke aktivno je sudjelovao i Avdaga Prohić.¹⁵ Naravno, dolazilo je i do prepirki i

neslaganja oko pojedinih pitanja, pa je tako ostalo upamćeno da je Avdaga u jednoj žučnoj raspravi sa svojim prijateljem i stranačkim kolegom Muftićem u ljutnji kazao: "E neće moj Sabrija oženiti tvoju Safetu!" No, Avdagin sin Sabrija je naposljetku ipak oženio kćerku Mujage Muftića i sa njome izrodio šestero djece.

Pred izbore za Ustavotvornu skupštinu (28. 11. 1920.), politička atmosfera je bila prilično naelektrisana i česti su bili napadi na pojedine kandidature u štampi. Predmet tih napada je bio i Avdaga Prohić. Njegovi politički protivnici su ga na stranicama tuzlanskog lista "Oslobođenje" (od 26. 8. 1919.) optužili da je za vrijeme Prvog svjetskog rata bio u šuckorima. Na to je reagirala sarajevska "Pravda", glasilo JMO, koja je naglasila da Avdagino "šuckorovanje" nije bilo na štetu, nego na veliku korist i sreću "braće Srba", od kojih je mnoge "na svoju veliku pogibelj u ono kritično doba u zaštitu uzeo i sebe upravo velikoj pogibelji izlagao". U "Pravdi" su dodali da mogu po imenu navesti sve "prve srpske familije, koje je, uz život i imetak Abdaga kao šuckor zaštićavao".¹⁶

Hadži Avdaga je bio i na listi JMO na oblasnim izborima 1927. godine, kao zamjenik kandidata Mujage Muftića.¹⁷

Kao najstariji sin, Avdaga je jedini od Hadži Mujagine djece radio sa ocem u dućanu, te ga je i preuzeo nakon očeve smrti (1905. godine). Tada je bilo uobičajeno da najstariji sin naslijedi oca u trgovini, dok su se ostali školovali za činovnike ili nasljeđivali zemlju. Avdaga je trgovinu vodio na dosta patrijarhalan način i strogo, što ilustruje i jedna anegdota koja se pripovijeda među

koncem januara ili početkom februara 1919. godine (Omer Hamzić, *nav. knjiga*, str. 81)

¹⁶ Omer Hamzić, *nav. knj.*, str. 88-89, fsn. 50.

¹⁷ Omer Hamzić, *nav. knj.*, str. 111, fsn. 101. Na listi su još bili: Hadži Husein ef. Rašidagić, mualim iz Brijesnice (zamjenik: Mujaga Buljubašić, težak iz Grapske) i Ibrahim Šako, težak i muhtar iz Malešića (zamjenik: Ibrahim Pjanić, težak iz Sokola).

¹⁴ Mina Kujović, *Političke napetosti u Gračanici tokom imenovanja kotarskog predstojnika Ahmet. ef. Borića 1919. godine*, Gračanički glasnik, broj 9, 2000., str. 51-54; Omer Hamzić, *nav. knj.*, str. 33-36.

¹⁵ Prvi mjesni odbor JMO u Gračanici osnovan je

Pred gračaničkom Narodnom bibliotekom nakon političkog zbora JRZ: Hadži Avdaga Prohić stoji u prvom redu, četvrti s desna (u bijelom sakou), s njegove lijeve strane je njegov sin dr. Avdo, a desno od njega stoji dr. Hamid Hadžiefendić, narodni poslanik za gračanički srez

potomcima: naime, njegov sin Sabrija je kao momčić, radeći uz oca, uzeo iz blagajne bez pitanja dvije krune, da neni Nurhanumi kupi lokum. Avdaga se na to naljutio – ne zato što je Sabrija uzeo novac, nego što je to učinio bez pitanja – te je zatražio da se te dvije krune zašiju Sabriji na fes.¹⁸

18 I u drugim prilikama Avdaga je temperamentno i strogo reagovao. U porodici se priča jedan slučaj kada je kupio nekoliko biba (čurki) i dao ih dopremiti kući. Kada se vratio iz dućana i vidio da se njegove kćerke muče sa bibama, ne uspijevajući ih utjerati u “kotac” (kokošinjac), rekao je: “Ako neće u kotac, hoće u lonac”, pa uzeo sjekiru i poklao sve bibe, te naredio kćerkama da ih operutaju i očiste. One su taj posao radile do jutra. Drugom prilikom, Avdaga je prisustvovao ostavinskoj raspravi porodice Mujezinović, kada je uslijed smrtnog slučaja jedno dijete ostalo siročić. Pošto se radilo o bliskom rođaku Avdagine supruge Esme-hanume, a kako je adet da muško ide pred kadiju, Avdaga je fijakerom otišao do Tuzle. Esme-hanuma mu je dala na volju da sa njenim dijelom uradi kako smatra da je najbolje. Po dolasku u Tuzlu, u kuću Mujezinovića, Avdaga je privilegao u jednoj od spotrednih soba da se malo odmori, ali je utom načuo priču ostalih rođaka, koji su razgovarali o predstojećoj diobi: “Lahko ćemo mi me-

Ipak, Sabrija je kasnije postao ne samo očevo nasljednik u trgovini, nego ubrzo i ortak. Do 1925. godine porodična trgovina se obavljala u okviru trgovačke firme protokolirane pod imenom Avdage Prohića, a spomenute godine Sabrija je namolio oca da ga uvede u trgovačku firmu kao ortaka, te je tako nastala firma “Avdaga Prohić i sin”. Godine 1928., pored trgovine, firma “Avdaga Prohić i sin” je posjedovala i radionicu za preradu drveta,¹⁹ a u vlasništvu Avdage Prohića je

đusobno, ali šta ćemo sa Prohićem?”. To je Avdagu naljutilo i razočaralo, jer je uvidio da imaju namjeru da siročić razbaštine. Zato, kada je šerijatski sudija prozvao Avdagu (a dolazilo se do vrata i nije se vidio sudija), te ga upitao šta će sa nasljednim dijelom koji pripada njegovoj supruzi, Avdaga je odgovorio “Odričem ga se u korist maksuma!” Svi su skočili i u glas povikali “Nemoj tako!” Nažalost, Avdaga je bio nepopustljiv, pa su i ostali morali, “zbog obraza”, izjaviti da se i sami odriču svog djela u korist siročeta.

19 Jusuf Mulić, *Nosioci vlasti, privrede i školstva u gračaničkom srezu 1928. godine*, Gračanički glasnik, broj 10, 2000, str. 48.

Braći brate!
 Sad u 6 h vraćam se sa Avdom od Oca sa Klince
 Ozbija se faka Bogu sada vrlo dobro -
 Ja cu sa Avdom sutra večer kući -
 Bori se kako znaš. Meni je faka Bogu
 sada velik teret srca smata, kako se je obke
 operisao.
 L. avdaga Prohić
 profesor i meni, hoc je
 je spom. Vol. te Tvoj
 foto

Zagreb 10 XII 39
 pozdravlja te i vol.
 Tvoj brat Y
 J. J.

Dopisnica Sabrije i Avde Prohića bratu Rukibu, poslana pred smrt Hadži Avdage Prohića

bio i jedan mlin (vodenica).²⁰ Osim kao trgovac, Avdaga Prohić je u privrednom životu Gračanice učestvovao i kao jedan od utemeljitelja i najvećih dioničara Muslimanske privredne banke d.d. u Gračanici, osnovane 1920. godine, prvog domaćeg novčanog zavoda u ovom gradu.²¹

Spočetka 20. stoljeća, te u vrijeme Kraljevine SHS/Jugoslavije, Avdaga Prohić je, bez sumnje, bio jedan od najjačih, najsposobnijih i najbogatijih gračaničkih trgovaca, dok je njegov sin, ortak, a potom i nasljednik u trgovini i poduzetništvu odmakao još i više nego otac. Njihova poslovna umješnost, uz bogatstvo koje je svakim danom bilo sve veće, očekivano, izazivalo je ljubomoru i zavist dijela gračaničke čaršije, posebno sitnijih i manje uspješnih trgovaca, kao i drugih malograđanskih elemenata. Tako su Avdaga Prohić i posebno njegov sin Sabrija postali predmet ogovaranja i glasina, pa je o njima, vremenom, oblikovana i jedna negativna sli-

ka. Ona je posebno naglašavana kasnije, u vrijeme vladavine komunista, iz propagandnih razloga. Ipak, ostalo je više pisanih tragova i usmenih kazivanja da je Avdaga novčano i materijalno pomagao najsiromašnije stanovnike Gračanice, ali i neke uglednije porodice koje su iz različitih razloga (agrarne reforme i sl.) dospjele u tešku situaciju.

Potvrđuje to i više dokumenata iz građe Sreskog vakufskog povjerenstva Gračanica (u arhivi Medžlisa Islamske zajednice) – spiskova donacija i dobrovoljnih priloga, na kojima su Avdaga Prohić i njegova firma prednjačili po darovanom iznosu. Na primjer, nekoliko godina zaredom, kod redovnog ramazanskog prikupljanja dobrovoljnih priloga, firma *Avdaga H. Prohić i sin* je davala i po 200 dinara, dok se visina priloga ostalih trgovaca kretala uglavnom od 20-50 dinara, a zanatlija i težaka od 5-10 dinara, pa i manje. Hadži Avdago domaćinstvo je bilo aktivno i kod prikupljanja priloga putem tradicionalnih sergija, kao i pripremanju večera za mutekife u Ramazanu.

²⁰ Jusuf Mulić, *isto*, str. 49, Omer Hamzić, *nav. knj.*, str. 216.

²¹ Omer Hamzić, *nav. knj.*, str. 227-228.

Avdaga je aktivno učestvovao i u radu organa Islamske zajednice, uključujući i Sresko vakufsko mearifsko povjerenstvo. Bio je član ovog Povjerenstva u više saziva između 1931. i 1934. godine. U radu je i sam pokretao neke inicijative, pa je tako na sjednici Povjerenstva od 6. juna 1931. godine predložio *“da se Gradska opština zamoli da ista dozvoli proširenje ženske mektebske ibtidaije do ceste koja vodi Drafnićima s jedne strane i Omera Harčina kući s druge strane a sa gornje strane po prilici 2-3 metra”*, istaknuvši da bi on *“iz vlastitih sredstava ogradu pomaknuo i postojeću popravio a dvorište uravnao”*.²²

Godine 1932. Avdaga polazi na Hadž, a nakon povratka vođenje firme prepušta sinu Sabriji, te se povlači u miran život na imanje koje je naslijedio od svoga oca Hadži Mujage. Sabriju je za života obavezao da se odredne svoga nasljednog dijela u na parcelama zemlje i nekretninama u Rukibovu korist, jer je kapital u firmi bio i do deset puta veći od vrijednosti ostalog imanja. Tako je Hadži Abdaga za svoga života raspodijelio svoj imetak: Sabriji je dao firmu sa velikim kapitalom, Avdi je *“omogućio”* diplomu doktora, a trećem sinu, Rukibu, ostavio je svu zemlju.²³

Avdaga Prohić je pravilno shvatao i podsticao prosvjećivanje naroda i školovanje. Ostalo je zapisano da je i njegov otac Hadži Mujaga ubjeđivao uglednije seljake u Lukavici, od kojih je otkupljivao poljoprivredne proizvode, da u selu sagrade školu (do čega, nažalost, nije došlo). Slično je činio i sam Avdaga, 1919. godine, u nezgodno predizborno vrijeme, kada su mu to politički oponenti uzeli za zlo.²⁴ Stoga je želio školovati i vlastiti

djecu. Međutim, zbog gubitka šestoro djece, Avdagina žena Esma-hanuma je bila protiv toga da djeca odlaze od kuće. Kada je Avdo izrazio želju da ide u Zagreb studirati medicinu, Avdaga mu je to pod pritiskom supruge zabranio. Avdi je ta odluka veoma teško pala, zbog čega je dugo vremena bio utučen, te je počeo mršaviti i razboljevati se. Kada je Avdaga vidio šta mu se dešava sa sinom, dozvolio je Avdi da ide u Zagreb na studije. Avdo je uspješno svršio studije i postao prvi Gračanlija liječnik.²⁵

Kada se Avdo vratio sa školovanja, Sabrija je nagovarao oca da i najmlađeg sina Rukiba pošalje na studije, na poznatu Trgovačku akademiju u Graz. Hadži Avdaga je pismeno izrazio zahvalnost Sabriji što se prema mlađoj braći i sestrama postupa kao prema vlastitoj djeci, ali da njegov prijedlog ne može prihvatiti, jer Esma hanuma nije odobrila da joj dijete ide od kuće tako daleko.²⁶ Ipak, Rukib je upisao Trgovačku akademiju u Beogradu, na kojoj studira do 1937. godine. Prilikom studija, najstariji brat Sabrija mu je povjerio na brigu zgradu sa trinaest stanova u Hadži Đerinoj ulici br. 7, na Vračaru, zaduživši ga da prikuplja najamninu, te od nje pokriva tekuća održavanja i troškove svog školovanja u Beogradu, a ostatak novca šalje ocu Hadži Avdagi. Pošto Rukib nije slao novac, Hadži Avdaga se spremio i nenajavljeno došao u Beograd, u posjetu Rukibu. Po dolasku u njegov stan nije zatekao sina, pa je sjeo za njegov radni sto, prekriven zelenom čohom. Kada je, slučajno pomjerivši stolni prekrivač, ugledao ispod njega mnoštvo različitih tike-

22 Zapisnik sa sjednice Sreskog vakufsko-merifskog povjerenstva u Gračanici od 6. juna 1931. godine, nesređena građa, arhiva Medžlisa Islamske zajednice u Gračanici.

23 Podatak iz pisma Rukiba Prohića poslatog 1975. g. Fikretu i Avdi Prohić u Zagreb, kopija pisma se nalazi u posjedu autora.

24 Omer Hamzić, nav. knj., str. 88-89, fsn. 50 i str. 246-247.

25 Okončavši studije na Medicinskom fakultetu u Zagrebu, 1928. godine, Avdo je umjesto kući produžio za Beograd, kako bi specijalizirao stomatologiju na privatnoj klinici nekog doktora Židova. Pošto se to naukovanje za zubara Avdagi učinilo previše dugim, a pod pritiskom Esma hanume da se dijete vrati kući, naložio je žandarima da mu sina Avdu pod pratnjom vrate kući.

26 Prema pismu Avdage Prohića od 7. 7. 1928., upućenom Sabriji Prohiću; pismo se danas nalazi u posjedu potomaka Rukiba Prohića.

Detalj sa dženaze Hadži Avdagi Prohiću 1939.

ta i karata za kina, pozorišta, hipodrom, nije mu bilo teško zaključiti gdje je sve završavao i u što se trošio novac od stanarina. Pošto je Rukib bio najmlađi sin, a time i Hadži Avdagin miljenik, otac mu to nije "za zlo uzeo".²⁷ Međutim, Rukibovo školovanje u Beogradu kasnije je, ipak, naprasno prekinuto. On se družio sa Cvijetinim Mijatovićem, istaknutim komunistom, kojeg je poznao još iz srednjoškolskih dana u Tuzli. Kako je Cvijetin u to doba bio slabog materijalnog stanja, Rukib ga je i finansijski potpomogao.²⁸ U vrijeme druženja sa Cvijetinom, Rukib je napisao i jednu pjesmu, pod naslovom "Sa istoka zora rudi", što je tadašnja vlast protumačila kao političku provokaciju koja je Rukiba zamalo stajala slobode.²⁹ Na intervenciju svog

27 Po sjećanju i kazivanju Mujesire Prohić, Hadži Avdagine snahe.

28 U znak zahvalnosti, sve do Rukibove smrti, od Cvijetina Mijatovića mu je stizala službena čestitka za Novu godinu, čak i u vrijeme kada je Cvijetin bio predsjednik Predsjedništva SFRJ.

29 Prema izjavi Mustafe Mulalića, publiciste i poli-

oca, Rukib se vratio u Gračanicu i započeo raditi sa bratom Sabrijom, koji je naslijedio Hadži Avdagu.³⁰

U međuvremenu, Hadži Avdaga je mirno provodio pozne godine svog života, vrlo često u društvu sa svojim prijateljima iz gračaničkih trgovačkih porodica, uključujući

tičara, narodnog poslanika za srez Gračanicu 1935.-1938., datoj 18. 7. 1972., danas u posjedu Rukibovih potomaka, Mustafa je tada intervenisao kod uprave Državne trgovačke akademije u Beogradu koja je namjeravala isključiti Rukiba i predati ga policiji radi njegovih ljevičarskih aktivnosti u školi.

30 Prema kazivanju Jovana Žuže, službenika u firmi Sabrije Prohića, Rukib je jednom prilikom samoinicijativno povećao plate radnicima, na što je Sabrija, saznajući to, ljutito reagovao, kazavši da će Rukib morati iz svog džepa namirivati tu razliku. Sabrija tada nije bio ljut što je Rukib povećao plate, nego što je to učinio bez Sabrijinog znanja. Inače, poslije tog razgovora Jovan je predložio Rukibu da plate vrati na stari iznos, što je ovaj odbio, kazavši: "Lahko je meni s njim!" Iz ovog se primjera vidi da je i Sabrija u sličnim situacijama postupao kao svojevremeno i njegov otac. (Izjava Jovana Žuže od 10. 10. 1966., u posjedu potomaka Rukiba Prohića)

i one drugih konfesija, poput Hadžistevića, Ivaniševića i drugih, sa kojima je čitavog svog života gajio dobre prijateljske odnose. Tačno se znalo da se u isto vrijeme svakog dana pije kahva na istom mjestu, ispred dućana, sa istim ljudima. Ispijanje kahve, druženje i priče o prošlim vremenima Hadži Avdage Prohića i njegovog prijatelja Stanka Ivaniševića privuklo je pažnju i dopisnika beogradske "Politike", pa se tako u najpopularnijem dnevnom listu stare Jugoslavije pojavila fotografija i kraći članak o tom njihovom "ritualu". Hadži Avdaga je posjećivao i razne narodne skupove u okolini Gračanice, poput proklanjanja džamija. Sačuvana je i fotografija sa proklanjanja džamije u Gornjim Doborovcima kod Gračanice, na kojoj Hadži Avdaga sjedi u prvom redu, u društvu uglednijih ljudi iz čaršije (gradonačelnika Hifzage Hifziefendića, hafiza Salima Alića, Ibrahimage Širbegovića i drugih).³¹

Posljednje dane Hadži Avdage Prohića možemo osvjetliti zahvaljujući sačuvanoj korespondenciji njegovih sinova. Pretkraj 1939. godine, Hadži Avdaga je imao ozbiljnih problema sa zdravljem, sumnjalo se i na tumor. Njegovi sinovi su se pobrinuli da dobije za to doba najbolju moguću bolničku njegu, te je hitno prebačen u Zagreb, na kliniku dr. Ante Šercera na Šalati. Njegov sin, dr. Avdo Prohić je svo vrijeme bio uz oca, dok je Sabrija bio u Gračanici, a Rukib je zbog vođenja poslova boravio u Beogradu. U pismu od 13. decembra Sabrija je pisao Rukibu da je obavljen pregled kojim je ustanovljeno da se ne radi o malignom oboljenju, ali da će Hadži Avdaga ipak biti operisan, a zatim su izložene instrukcije vezane za poslovne obaveze u Mi-

nistarstvu finansija. U pismu od 14. decembra, 1939. godine Sabrija opet piše Rukibu u Beograd: "Operacija je zakazana za sutra, ja ću danas autom do Doboja a zatim vozom do Zagreba", te se dodaje (vezano za poslovne obaveze): "radi sa Časlavom kako znaš da je najbolje, ja ti pomoći nemogu jer mi je preči otac nego sve tamo". Sutradan, Sabrija je Rukibu uputio dopisnicu, u kojoj piše: "Sad u 6h vraćam se sa Avdom od Oca sa klinike. Osjeća se fala Bogu sada vrlo dobro. Ja ću sa Avdom sutra več kući. Bori se kako znaš. Meni je fala Bogu sada veliki teret spao sa vrata, kako se je otac operisao." Na istoj karti dr. Avdo je dopisao: "Zahvaljujući dragom Allahu, profesoru i meni otac ti je spašen".³² Međutim, sinovi su se prerano obradovali, jer je šest dana kasnije Hadži Avdaga ipak preselio na Ahiret. Kako je to dr. Avdo poslije objasnio, tokom operacije se pokrenuo tromb, koji je za Hadži Avdagu bio koban. Hadži Avdaga je ukopan u Gračanici, na mezarju Režići.³³

Nakon Hadži Avdagine smrti, braća i sestre su razdijelili nasljedstvo po posljednjoj očevoj volji, što potvrđuje i ostavinska rasprava. Posebno je zanimljiv jedan pismeni akt, nastao 15. februara 1940. godine, nepuna dva mjeseca poslije Hadži Avdagine smrti, vezan za njegov vasijet (oporuku):

"Pristupajući predsmrtnim časovima našeg rahm. Oca H. Abdage na klinici Dr-a Šercera u Zagrebu primajući od njega vasijet i hajrdovu kao i preuzimajući na sebe obavezu voditi brigu i staranje oko svih članova naše uže familije, svihu Vas mladjih i u životu

32 Pisma i dopisnica se danas nalaze u posjedu potomaka Rukiba Prohića.

33 Uza svu brigu oko očeve smrti i dženaze, dr. Avdo Prohić je napisao i uputio jedno pismo mlađem bratu Rukibu, zahvalivši mu se što je u tim teškim trenucima preuzeo obavezu vođenja Sabrijine firme i čestitavši mu na iskazanoj zrelosti i sposobnosti da vodi poslove. To priznanje su iskazali i veliki prijatelji dr. Avde Prohića, dr. Viktor i Helena Kolman, kod kojih je navedeno pismo (sudeći po memorandumu na papiru) i napisano. Pismo se danas čuva kod Rukibovih potomaka.

31 Fotografiju je snimio Ismet Šaković (1920.-1945.), prvi Gračanlija fotograf, koji se u to vrijeme još uvijek amaterski bavio fotografijom, a kasnije je položio majstorski ispit i otvorio fotografsku radnju, koju vodi sve do odlaska u partizane, gdje je izgubio život. Original fotografije je danas u posjedu prof. Edina Šakovića, a njena reprodukcija je objavljena u citiranoj knjizi Omera Hamzića, na strani 166.

potrebnih starateljstva, odnosno brige, ja sam primio iz njegovih ruku iznos od 500.000 dinara /petstohiljada dinara/ koji iznos Vama dvjema po pola tj. po 250.000 dinara kao otpremnina pripada. Taj iznos imade stojati kao gotovina kod mene, uvijek raspoloživ, da Vam ga na Vaš zahtjev isplatim, te ga u poslovne svrhe ne smijem upotrebljavati, da ga nebi u opasnost doveo. Taj iznos mogu samo ako budu nastale prilike pogibeljnosti valute, pada vrijednosti valute u odkup nekretnina uložiti, pa bilo i na svoje ime, iz kojih se uvijek možete naplatiti pa i u slučaju moje smrti, jer ova moja obaveza prelazi i na nasljednike.” – U potpisu: Sabrija Prohić, s gornjim sporazumne: Beghanuma Prohić i Zemka Prohić, a kao svjedoci su navedeni Rukib Prohić i Hivzo Halilbegović.³⁴

Ovaj primjer ilustruje koliko je Hadži Avdaga imao povjerenja u svoje sinove, po pitanju poštenja, čestitosti i odgoja. Uistinu, pored velikog materijalnog bogatstva koje je Hadži Avdaga dijelom naslijedio, a većim dijelom stekao sa svojom suprugom Esmom, najveći “kapital” koji je ostavo su bila njihova djeca, odgajana u domu punom ljubavi, topline i vjere. Hadži Avdagi i Esmi je bilo najvažnije da svojoj djeci usade ljudskost, nesebičnost i samilost prema drugima. U tome su najvećim dijelom i uspjeli. Nedugo

vremena poslije, izbio je novi, Drugi svjetski rat. Kao što je Avdaga 1914. nastojao pomoći progonjenim komšijama, tako su 1941. i kasnije postupali njegovi sinovi, spašavajući komšije, prijatelje, ali i druge nevine ljude, posebno Srbe i Židove, od zla koje se na njih obrušilo. Poznata su kazivanja o dr. Avdi Prohiću i njegovom spašavanju deportovanih tuzlanskih Srba sa željezničke stanice u Karanovcu.³⁵ Njihov mlađi brat Rukib, po kazivanju Stanku Milisavljevića, prilikom ustaške deportacije uglednijih srpskih porodica iz Gračanice došao je za vrijeme policijskog sata da ih upozori da se sklone.³⁶ Pomagali su Narodnooslobodilački pokret, ali i osiromašene stanovnike Gračanice, koji su tih teških ratnih godina često bili na ivici gladi. Tako je 1943. dr. Avdo Prohić dao da se zakolje tele i meso podijeli sirotinji, a Rukib je 1944. godine, kada se oženio, umjesto uobičajene svadbe, novac namijenjen u te svrhe, dao gradskom poglavarstvu, da se podijeli najugroženijim građanima. To su samo neki od primjera o kojima svjedoči više zabilježenih izjava, ali i brojni pisani dokumenti, u vidu priznanica, pisama i sl.

³⁴ Prijepis dokumenta u posjedu potomaka Rukiba Prohića.

³⁵ Dr. Avdo je zajedno sa svojom braćom učestvovao i u spašavanju gračaničkih Židova, o tome: Omer Hamzić, *Progoni i stradanja Jevreja u Gračanici tokom Drugog svjetskog rata*, Baština sjeveroistočne Bosne, br. 2, Tuzla 2009., str. 55-56.

³⁶ Izjava Stanka Milisavljevića, zabilježena dan 27. 5. 1972. godine; u posjedu potomaka Rukiba Prohića.